

Doç. Dr. Selim ÇAPAR

Türkiye’de Koronavirüs (Covid-19) Salgını ile Mücadele

Türkiye’de ilk vaka 11 Mart 2020 tarihinde tespit edildi. İlk can kaybı, 17 Mart 2020 tarihinde kayıtlara geçti.

GİRİŞ

2019-20 koronavirüs (Covid-19) pandemisi, ilk olarak 1 Aralık 2019 tarihinde Çin’in Hubei Eyaleti’nin başkenti olan Wuhan Şehri’nde görüldü. Hızlı bir yayılma seyri izleyerek kısa bir zaman diliminde küresel bir salgın haline geldi. Dünya Sağlık

Örgütü 11 Mart 2020’de küresel salgın ilan etti.

Türkiye’de bu virüs salgını dikkatle izlendi. İlk vaka 11 Mart 2020 tarihinde tespit edildi. İlk can kaybı, 17 Mart 2020 tarihinde kayıtlara geçti. Sınırların kapanması, uçuşların yasaklanması, karantina uygulamaları,

umuma açık yerlerin ve etkinliklerin yasaklanması, eğitime ara verilme gibi bir dizi tedbir alındı. Bu tedbirlere halkın desteği sağlandı.

Türkiye’de tedbirler, merkezi idarede Cumhurbaşkanının temsil ettiği yürütme gücü tarafından etkili biçimde alındı. Bu süreçte Sağlık

Bakanlığı, sağlık alt yapısının hazırlanması, vakaların takibi, alınacak tedbirlerin önerilmesi konularında; İçişleri Bakanlığı kamu düzeninin korunması bağlamında tedbirlerin yayımlanması, takip edilmesi konularında öne çıktı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından etkin biçimde yönetilen süreçte, ekonomik destek paketlerinin açıklanmasında Hazine ve Maliye Bakanlığı, sosyal yardımların sağlanmasında Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, eğitimin e-ortamda devamının sağlanmasında Milli Eğitim Bakanlığı önemli görevler üstlendi. Diğer bakanlıklar da kendi görev alanları ile ilgili mücadele sürecine destek verdi. Yasama gücü salgın ile ilgili kanunların çıkarılmasında, yargı gücü acil olmayan yargılamaların ertelenmesi gibi konularda sorumluluklarını yerine getirdi.

Merkezi idare tarafından alınan tedbirlerin ülke genelinde mülki idare amirleri koordinesinde uygulanması ve takip edilmesi gerçekleştirildi. Türkiye’de mülki idare sisteminde 81 il ve 922 ilçede merkezi idarenin temsilcisi sıfatıyla görev yapan mülki idare amirleri, kriz ve acil durumların yönetiminden sorumludur. Vali ve kaymakamlar il ve ilçe yönetiminin başı olarak görev yapmaktadır. Mülki idare, yaygın salgın hastalıkla mücadelede de “cankurtaran” sıfatıyla, tedbirleri uygulamaya aktaran, koordine eden ve denetleyen işlevlerini üstlendi.

Bu çalışmada, kısaca Türkiye’de koronavirüs salgını ile mücadele sürecinin merkezde ve taşrada işleyişi ortaya konulacaktır.

1. MERKEZİ İDAREDE KOORDİNASYON VE İŞBİRLİĞİ

Türkiye’de 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçiş ile

Cumhurbaşkanı tarafından ülkede maskelerin satılmayacağı, maskelerin Devlet tarafından verileceği açıklanmıştır. Ayrıca ülkede yaşayan insanlar için Covid-19 için yapılan tedavilerin ücretsiz olacağı açıklanmıştır.

birlikte yürütme erki Cumhurbaşkanlığı uhdesine geçmiştir. Böylece oluşturulan bakanlıklar, politika kurulları ve diğer kurumların Cumhurbaşkanı koordinesinde etkin biçimde çalışmaları öngörülmüştü. Bu bağlamda, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından 13 Mart 2020 tarih ve 31067 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2020/2 sayılı Genelge ile “kamu görevlilerinin yurt dışına çıkışları” için kısıtlama getirilmiştir.

13 Mart 2020 tarih 12362 sayılı yazı ile Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı tarafından “idari izin” konulu bir yazı gönderilmiştir. Kamu görevlilerinin çalışmasında idari izne çıkarılması gerekenler ve yoğunluğun azaltılması düzenlenmiştir. Ayrıca ilkököl, ortaokul ve lise düzeyindeki okullar ile yükseköğrenim kurumlarında eğitime ara verilmiştir. Bu süreçte uzaktan eğitim uygulamalarına geçilmiştir.

Salgın ile mücadele sürecinde Sağlık Bakanlığı ve Bilim Kurulu’nun önerileri, Cumhurbaşkanı’nın talimatları doğrultusunda tedbirler hızla uygu-

lamaya alınmıştır. Kamu düzeni ve güvenliği ile ilgili alanlarda tedbirlerin uygulamaya alınması, genellikle İçişleri Bakanlığı üzerinden olmuştur. Böylece salgınla mücadele sürecinde, Sağlık ve İçişleri bakanlıkları öne çıkmıştır. Bununla birlikte ekonomik tedbirlerin alınmasında Hazine ve Maliye Bakanlığı, sosyal yardımların yapılmasında Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, eğitime ara verilmesi ve e-egitime geçişte Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere her bakanlık kendi görev alanı ile ilgili konularda sürece destek vermiştir.

Öte yandan, TBMM yasama organı olarak çalışmalarına devam etmiş, salgın hastalıkla mücadele için gerekli konularda yasa değişikliklerini gerçekleştirmiştir. Yargı organının faaliyetleri azaltılmış, sosyal izolasyon ve temasın azaltılması yönünde aciliyet gerektirmeyen duruşmaların ertelenmesi sağlanmıştır.

Cumhurbaşkanı pandemi ile mücadele sürecinde “Ulusa Sesleniş” konuşmaları ile halkı düzenli olarak bilgilendirmiştir. Cumhurbaşkanı tarafından ülkede maskelerin satılmayacağı, maskelerin Devlet tarafından verileceği açıklanmıştır. Ayrıca ülkede yaşayan insanlar için Covid-19 için yapılan tedavilerin ücretsiz olacağı açıklanmıştır.

1.1. Sağlık Bakanlığı

663 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarının teşkilat, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlenmiştir. Bakanlığın görevi; herkesin bedenî, zihnî ve sosyal bakımdan tam bir iyilik hâli içinde hayatını sürdürmesini sağlamaktır.

Sağlık Bakanlığı, Anayasa’nın ve yasaların verdiği görev ve sorumlulukları kapsamında ve özellikle 2019 yılında yayımladığı “Pande-

mik İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı” (Sağlık Bakanlığı, 2020) temelinde salgın ile mücadeleye devam etmektedir. Bu bağlamda, Bakanlık ulusal düzeyde “Bilim Kurulu” oluşturmuş, pandemi ile ilgili gelişmeler titizlikle izlenmekte ve öneriler bu kurul tarafından oluşturulmaktadır. Bakanlık bünyesinde oluşturulan “Operasyon Merkezi” ile ülke genelinde pandemi ile ilgili iş, işlem ve gelişmeler izlenmektedir. İl düzeyinde ise vali ya da vali yardımcısı başkanlığında oluşturulan “İl Pandemi Koordinasyon Kurulları” ile süreç yönetilmektedir. Tespit edilen vakaların temas çevresi, Bakanlığın organizasyonu kapsamında da il ve ilçelerde filyasyon ekipleri takip edilmektedir.

Türkiye'nin sahip olduğu devlete ve üniversitelere ait ya da özel hastaneler, sağlık Bakanlığı tarafında salgınla mücadele kapsamında hazırlanmıştır. Ülkenin sahip olduğu hastane sayısı, hastane yatak sayısı, yoğun bakım yatak sayısı, solunum cihazı sayısı, gibi kritik alanlarda, alınan önlemlerle kapasite artırılma yoluna gidilmiştir. Salgın hastalığın tanısı ve tedavisine yönelik tıbbi cihaz ve ilaçların temini konusunda hızlı biçimde hareket edilmiştir. Böylece Türkiye sağlık sistemi ile etkili biçimde salgını karşılayabilecek hale gelmiştir.

Türkiye’de ilk vaka 11 Mart 2020 tarihinde tespit edildi. İlk can kaybı, 17 Mart 2020 tarihinde kayıtlara geçti. 15 Nisan 2020 tarihinde toplam vaka sayısı 69.392 ve vefat eden insan sayısı 1.518 olarak kayıtlara geçmiştir. Türkiye, vakaların tespitinde ve tedavilerin başarısında çok iyi bir görünüm vermektedir.

Salgın ile mücadele sürecinde kamuoyu Sağlık Bakanı ve Bilim Kurulu üyeleri tarafından düzenli olarak bilgilendirilmiştir.

İçişleri Bakanlığı tarafından üstlenilen iç güvenliğin sağlanması görevinin etkin biçimde yürütülmesi amacıyla, görev yapan Güvenlik Ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezi (GAMER), Bakanlığın merkez birimidir (GAMER, 2020).

Öte yandan 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu da sürecin yönetilmesinde Bakanlığa, vali ve kaymakamlara önemli görev, yetki ve sorumluluklar yüklemektedir.

1.2. İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığı, üstlendiği temel görevler ile toplum yaşamı ile doğrudan ilişkili bir kurumdur (İçişleri, 2020). Bu sebeple, salgın ile mücadele sürecinde etkin biçimde rol almıştır.

Anayasanın 5. maddesi Devlete “kişilerin ve toplumun huzur, refah ve mutluluğunu sağlamak, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, milletin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyet ve demokrasiyi korumak” görevini yüklemiştir. Devlet teşkilatı içerisinde 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'yle “iç güvenlik ve asayişin sağlanması” ve “kamu düzeninin korunması” İçişleri Bakanlığının görevleri arasında yer almaktadır. İçişleri Bakanlığı bu görevlerini “bağlı” kuruluşları olan Emniyet Genel Mü-

dürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı vasıtasıyla yerine getirmektedir.

İçişleri Bakanlığı bünyesinde kriz ve acil durumların yönetimi konusunda birimler de bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı tarafından üstlenilen iç güvenliğin sağlanması görevinin etkin biçimde yürütülmesi amacıyla, görev yapan Güvenlik Ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezi (GAMER), Bakanlığın merkez birimidir (GAMER, 2020). Ülkede afet yönetiminin sorumluluğunu üstlenen Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), İçişleri Bakanlığ'na “bağlı” bir kuruluş olarak görevlerini sürdürmektedir.

İçişleri Bakanlığ'ının İller İdaresi Genel Müdürlüğü misyonu doğrultusunda, pandemi ile mücadelenin etkin yönetilmesi konusunda öne çıkmıştır (İİGM, 2020). İller İdaresi Genel Müdürlüğü, bu süreçte ülke genelinde alınan tedbirler ve bu tedbirlerin uygulanmasına yönelik genelgelerin gönderilmesinde önemli görev ve sorumluluklar üstlenmiştir. Kolluk kuvvetleri, AFAD ve GAMER’de alınan tedbirlerin yürütülmesi ve izlenmesinde görev ve sorumluluk yüklenmiştir.

İçişleri Bakanlığı 13 Mart 2020 tarihinden itibaren dinamik bir süreç içerisinde tedbirlerin alınması ve uygulamasına yönelik genelgeler çıkarılmıştır. Bu genelgeler, toplantı ve törenlerin iptal edilmesi, hükümlü ve tutukluların sevk ve nakilleri, kritik ürünlerde fahiş fiyatların önlenmesinden; umuma açık eğlence ve istirahat yerlerinin kapatılması, ulaşım araçlarında seyahatler, tarım işçilerinin ulaşımları, sokak hayvanlarının bakımı, seyahat yasakları, sokağa çıkma yasaklarına kadar çok geniş bir yelpazede yer almaktadır.

Öte yandan bu genelgeler, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin

ruhuna ve koronavirüs salgını ile mücadeleye uygun biçimde; Sağlık Bakanlığı ve Bilim Kurulu'nun önerileri, Cumhurbaşkanının talimatları doğrultusunda yayımlanmıştır. Bu önemli husus, genelgelerin genelinde açıkça ifade edilmektedir.

2. İL VE İLÇELERDE KOORDİNASYON VE İŞBİRLİĞİ

Köklü bir devlet geleneğine dayanan mülki idare sistemi, hukuki olarak son şeklini 1949 yılında yasalaşan 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile almıştır. Olağan durumlarda kamu kurumlarının işleyişini ve koordinasyonunu üstlenen, "olağanüstü durumlarda cankurtaran" işlevini yüklenen (İçişleri Bakanlığı, 2019: 124) mülki idare amirliği, diğer meslek gruplarından farklı olarak, bağlı olan kurum ve kuruluşlar ile bu birimlerde çalışan personel üzerinde liderlik yeteneklerinin etkin olarak kullanılmasına dayanan bir meslek grubudur. Aynı zamanda yerel yönetimler, sivil toplum, özel sektör gibi, diğer birimlerle etkin ve sürekli bir koordinasyonu gerektiren, kritik bir görevdir (Çapar, 2011: 79). Merkezde alınan kararların ülke genelinde uygulamaya aktarılmasında, koordinasyonun sağlanmasında ve denetlenmesinde, mülki idare amirleri son derece stratejik bir konumda bulunmaktadır.

Bu kapsamda il genel yönetiminin başı validir ve Cumhurbaşkanı tarafından atanan vali, ilde Devletin, Cumhurbaşkanının temsilcisi ve idari yürütme vasıtası olarak görev yapmaktadır (Çapar ve Yayla, 2019: 27).

Merkezi idarenin yayımladığı genelge ve talimatlar pandemi ile mücadele kapsamında ilde valilerin önderliğinde uygulamaya aktarılmaktadır. Bu konuda valinin başkanlığında toplanan il umumi hıf-

zıssihha kurulu, il idare kurulu ve il pandemi koordinasyon kurulu merkezi idarenin verdiği yön üzerinden il özelindeki uygulamalar için karar almakta ve uygulanmasını sağlamaktadır.

Bu bağlamda, sokağa çıkma yasaklarının kolluk kuvvetleri ile kontrol edilmesi yanı sıra sokağa çıkma yasağı konulan (0-20 yaş grubu ile 65 yaş üstü ve kronik rahatsızlığı olanlar) yaş gruplarının ihtiyaç ve taleplerinin giderilmesi için "vefa destek organizasyonu" kurulması ve işler halde tutulması, ilde valiliklerce planlanıp uygulanmaktadır. Seyahat yasaklarının kontrolü, seyahat izin belgelerinin verilmesi valiliklerce koordine edilmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin seyahatleri, çalışma ve yaşama koşulları valilikler tarafından gözetim altında tutulmaktadır.

İlde bulunan sağlık kurumları ve personeli valinin gözetimi ve denetimi altında, salgın ile mücadelede ön cephede görev yapmaktadır. Sağlık personelinin karşılaştığı problemlerin çözümünde de valiler devreye girmektedir.

İllerdeki kuruluşa benzer şekilde ilçe yönetiminin başı da kaymakamdır. İlçe genel yönetiminden sorumlu olan kaymakam, Cumhurbaşkanı tarafından atanmakta ve ilçede Cumhurbaşkanı'nın temsilcisi ve idari yürütme vasıtası görev yapmaktadır (Çapar ve Yayla, 2019: 27). Valinin denetimi ve gözetimi altında ilçenin

genel idare ve gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur.

İldeki uygulamalar gibi merkezi idare ve valilikten gelen genelge ve talimatların uygulanmasına ilişkin kararların alınması ve uygulanması kaymakamların görev ve sorumluluğu altında yürütülmektedir. Bu konuda yetkili ilçe hıfzıssihha kurulu ve ilçe idare kurulları kaymakamın başkanlığında toplanmaktadır.

İl ve ilçelerde mülki idare amirleri, il ve ilçede bulunan merkezi idare teşkilatı (örneğin, il ve ilçe sağlık müdürlükleri vali ve kaymakama bağlı olarak görev yaparlar), yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile işbirliği ve koordinasyonu sağlayan yegâne kamu görevlileri olarak pandemi ile mücadeleyi yürütmektedir. Mülki idare amirleri, bu konuda seçimle göreve gelen köy ve mahalle muhtarlıklarına da görev ve sorumluluk vermektedir.

Türkiye genelinde vakaların yüksek olduğu ilçelerde karantina tedbirleri uygulanmaktadır. İl ve ilçe hıfzıssihha kurulları gerek görürse vakaların, sayısı, temasları, dikkate alınarak, ilçe merkezleri ya da ilçeleri kapsayacak biçimde karantina kararı alınabilmektedir. Örneğin; Artvin Borçka ilçe merkezinde ve Adana Tufanbeyli ilçesinin tamamında karantina tedbirleri uygulanmaktadır. Ayrıca Zonguldak ve Sinop illerinde il umumi hıfzıssihha kurulları tarafından ilçeler arası giriş- çıkışların kontrollü biçimde yapılmasına karar verilmiştir.

10 Nisan 2020 tarihinde mülki idare amirleri başkanlığındaki il ve ilçe hıfzıssihha kurullarında alınan kararlar gereğince, ülke genelinde 54 ilimizde 1 ilçe, 1 ilçe merkezi, 6 belde, 102 köy, 65 mahalle ve 10 mezra olmak üzere toplam (185) yerleşim yerinde karantina tedbiri uygulanmakta ve karantina altında 124.716 kişi yaşamaktaydı.

Türkiye genelinde vakaların yüksek olduğu ilçelerde karantina tedbirleri uygulanmaktadır.

15 Nisan 2020 günü saat 13.00 itibarı ile 58 ilimizde, 3 ilçenin tamamında, 2 ilçenin merkezinde, 6 beldede, 85 mahallede, 115 köyde ve 16 mezra olmak üzere toplam 227 yerleşim yerinde karantina tedbiri uygulanmaktadır. Karantina tedbiri uygulanan yerleşim yerindeki toplam nüfus 251.726'dır. Öte yandan 14 ilde, 41 yerleşim yerinde karantina kararı kaldırılmıştır. Bununla birlikte yurt dışından gelenlerin karantina altına alındığı öğrenci yurtlarında ise toplam 12.912 kişinin bulunduğu açıklanmıştır.

Karantina altına alınan yerlerde yaşayan insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması işinin koordinasyonu

da mülki idare amirleri tarafından üstlenilmektedir.

Sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı yerleşim yerleri ile karantina altına alınan yerlerinde yaşayan insanların ve sokağa çıkma yasağı konulan yaş gruplarının temel ihtiyaçlarının, talep ve isteklerinin etkili biçimde karşılanabilmesi için çağrı merkezleri ve telefon numaraları belirlenmiştir. Yerleşim yerlerinde oluşturulan vefa destek grupları ile ihtiyaçların etkili biçimde giderilmesine çalışılmaktadır.

Öte yandan, seyahat kısıtlamaları içinde istisna oluşturan kişilerin talepleri e-devlet üzerinden, çağrı merkezinden ya da bizzat kayma-

kamlıklara başvuru yapmak biçiminde yapılabilmektedir. Talepler değerlendirilerek uygun görülenlere izin belgesi düzenlenmektedir.

Salgın ile mücadele sürecinde yapılan sosyal yardımlar da il ve ilçelerde kurulu olan ve mülki idare amirlerinin başkanlığındaki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından ilgili kişilere ulaştırılmaktadır.

Salgın sürecinde il ve ilçelerde mülki idarenin koordinasyonunda topyekûn bir seferberlik yürütülmektedir. Merkezi idarenin taşra teşkilatları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ile işbirliği içinde halkın desteği alınarak çalışmalar yönlendirilmektedir.

SONUÇ

Türkiye'de koronavirüs (Covid-19) salgını ile mücadelede Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi içinde halkın desteği alınarak, topyekûn bir anlayış içinde etkili bir mücadele yapıldığı görülmektedir.

Türkiye'de salgının görüldüğü andan itibaren, Sağlık Bakanlığı ve Bilim Kurulunun önerileri, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın talimatları doğrultusunda hem Sağlık Bakanlığı, hem de İçişleri Bakanlığı tarafından tedbir kararları alınmıştır. Diğer bakanlıklar da görev alanları ile ilgili yönleri bakımından salgın ile mücadeleye etkili biçimde katkı vermiştir.

İçişleri Bakanlığı tarafından salgının/bulaşın toplum sağlığı ve kamu düzeni açısından oluşturduğu riski yönetme, sosyal izolasyonu temin, sosyal mesafeyi koruma ve yayılım hızını kontrol altında tutmak amacıyla birçok tedbir kararı alınarak uygulamaya geçirilmiştir. Merkezi idare tarafından alınan tedbirlerin uygulamaya aktarılması, koordinasyonu ve denetimi; ilde vali, ilçede kaymakamın başkanlığındaki kurullar tarafından yerine getirilmektedir.

Türkiye'de mülki idare amirleri özellikle kriz ve acil durum yönetiminde yönetim sisteminin en güçlü unsurudur. Küresel koronavirüs salgınında merkezi idarenin aldığı kararlar il ve ilçe düzeyinde alınan kurul kararları ile mülki idare üzerinden etkili biçimde uygulamaya aktarılmaktadır. Böylece mülki idare amirleri olağanüstü durumlardaki cankurtaran işlevlerini fedakârca yerine getirmektedir.

Bu bağlamda salgın ile mücadelede sağlık kurumlarındaki sağlık personeli, kolluk kuvvetlerindeki jandarma, polis, sahil güvenlik; acil durum yönetiminde AFAD, GAMER, 112 acil çağrı merkezlerinde görev yapan personel ile merkezi idarenin taşrada görev yapan tüm personeli mülki idare amirlerinin koordinesinde ve yönetiminde görevlerini yerine getirmektedir.

KAYNAKÇA

AFAD (2020) www.afad.gov.tr, (30.01.2020).

Çapar, S. (2011) "Kaymakam Adaylığına Giriş Süreci Üzerine Bir Değerlendirme", Türk İdare Dergisi, Aralık 2011, Sayı: 473, 75-95.

Çapar, S. ve M. Yayla (2019) "Türkiye", içinde Türkiye ve Komşu Ülkelerde Yönetim, Ed.: S. Çapar ve M. Yayla, Ankara: TİAV, 5-42.

GAMER (2020) <https://www.icisleri.gov.tr/gamer/> (30.01.2020).

İçişleri (2020) <https://www.icisleri.gov.tr/>(29.03.2020).

İçişleri Bakanlığı (2019) İçişleri Bakanlığının Yapısı ve Mülki İdare Çalıştay Çalıştay Raporu, TİAV, Ankara.

İİGM, (2020) <https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/iller-idaresi-genel-mudurlugu-kurulusu-ve-gorevleri2> (29.03.2020).

Sağlık (2020) https://grip.gov.tr/depo/saglik-calisanlari/ulusal_pandemi_plani.pdf (29.03.2020).